

Janubiy Koreyaning innovatsion faoliyatidagi investitsiya faolligini tahlil qilish

Oqboyev Shavkat Mamarajabovich,
Osiyo xalqaro universiteti magistranti
E-mail: oqboyev@gmail.com
Tel: +998 97 843 44 90

Annotatsiya: Bu maqolada Janubiy Koreyaning innovatsion faoliyatidagi investitsiya faolligini xususiyatlari va rivojlanish istiqbolari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion, mikroiqtisodiyot, ijtimoiy rivojlanish, tashqi iqtisodiy faoliyat, soliq tizimi, transport va axborot markazlari.

Kirish.

Mamlakatning zamonaviy iqtisodiy rivojlanish darajasi va shuningdek, iqtisodiyotda innovatsiya va investitsiya faoliyatining rivojlanishi, ichki va tashqi investitsiyalarni jalb qilishning ko'lami, yo'nalishlari va samaradorligi, olib borilayotgan innovatsiya va investitsiya faoliyatining o'sish sur'atlari investitsiya muhitiga bog'liq bo'ladi. Investitsiya muhiti tushunchasi o'zining murakkabligi jihatidan makro va mikro iqtisodiyot darajasida ko'rib chiqiladi. Makroiqtisodiyot darajasida u kapitalni qabul qiluvchi mamlakatdagi mavjud siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy holatlarni o'z ichiga oladi. Makroiqtisodiyot darajasida yondashilganda innovatsiya va investitsiyalarga nisbatan davlat siyosati xalqaro shartnomalar shartlarini bajarish, xorijiy mulkni milliylashtirish, turli masalalar bo'yicha xalqaro shartnomalar tizimida ishtirok etish, davlat boshqaruv tizimlarining mustahkamligi, siyosiy rahbariyatning muqarrarligi, davlatning iqtisodiyotga aralashish darajasi, iqtisodiy siyosatning mukammalligi va boshqalar hal qiluvchi o'rinda turadi.

Mikroiqtisodiyot darajasida investitsiya muhiti bir tomondan investor firmasi va ikkinchi tomondan xorijiy investitsiyani qabul qiluvchi xo'jalik subyektlari, ya'ni sotuvchilar, sotib oluvchilar, banklar hamda kasaba uyushma va boshqa jamoat tashkilotlari o'rtasidagi ikkiyoqlama munosabatlarni aks ettiradi. Bu darajada investitsiya muhiti umumlashtirilgan baholar iqtisodiy, huquqiy va madaniy jabhalarda yaqqol ko'rinadi. Albatta, har tomonlama qulay investitsiya muhiti biznes tuzilmalarning faoliyati samaradorligiga ta'sir etadi, bu esa investitsiyalashga xos bo'lgan daromadlar va kapitalning o'sishiga olib keladi. O'z navbatida, investitsiya muhiti investorlarning mamlakatga va davlatning iqtisodiyotiga nisbatan harakatlariga ishonchini oshiradi, uzoq muddatli investitsiyalashga yo'l ochadi¹.

Har qaysi investor ma'lum bir mamlakat hududiga investitsiya kiritishdan oldin o'sha mamlakatning investitsiya muhitini baholagan holda, uning qanchalik jozibadorligini tahlil qiladi. Chunki investor uchun birinchi galda sarmoya kiritayotgan mamlakatda investorlarning huquqlari himoya qilingan bo'lishi kerakligi va har qanday holatda ham sarmoyadan kata daromad ko'rish muhim sanaladigan omil hisoblanadi. Shuning uchun ham rivojlangan ko'pgina mamlakatlarda maxsus investitsiya loyihalarini baholaydigan, investitsiyalar qo'yilishiga talab bo'lgan

davlatlarni investitsiya muhitini o'rganadigan va aniq xulosalarni investorlar uchun beradigan firmalar, tashkilotlar mavjuddir.

Ayni shunday tajribani o'zida sinab ko'rgan mamlakatlardan biri Koreya Respublikasidir. Ko'pgina tadqiqotlar Janubiy Koreyaning mamlakat qulay investitsion muhitni shakllantirish orqali innovatsiyalarga investitsiyalarni jalb qilish masalalariga kuchli e'tibor qaratgani uning muvaffaqiyatining eng muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi. Xususan, Koreya Respublikasi asosiy e'tiborini qulay investitsiya muhitini shakllantirishga qaratgan holda, innovatsiyalarga investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha keng ko'lamli dasturlar va sa'y-harakatlarni izchillik bilan amalga oshirib, ham xorijiy ham mahalliy sarmoyadorlarga mamlakatning investitsiya bozorini ochib berdi.

O'z navbatida, bu jarayonda olib borilayotgan islohotlar tezkor va uzoq muddatli bo'lganligi bilan ham juda ahamiyatlidir. Islohotlar natijasida Koreya Respublikasi investitsiya muhiti yaxshilana bordi va mamlakat faol sarmoyani jalb qilish strategiyasiga tayangan holda qisqa muddatda katta sarmoyalarni jalb qila oldi. Iqtisodiyotda liberallashtirish harakati yangi bosqichga chiqdi va to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar mamlakatni qayta tiklash strategiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida belgilandi. Bundan tashqari, mamlakatda qonun ustuvorligini mustahkamlashi natijasida jalb qilinayotgan sarmoyadorlar va ularning investitsiyalari havfsizligi, ularning huquqlari ta'minlandi.

2-rasm¹ Global Innovation Index 2020 reytingi

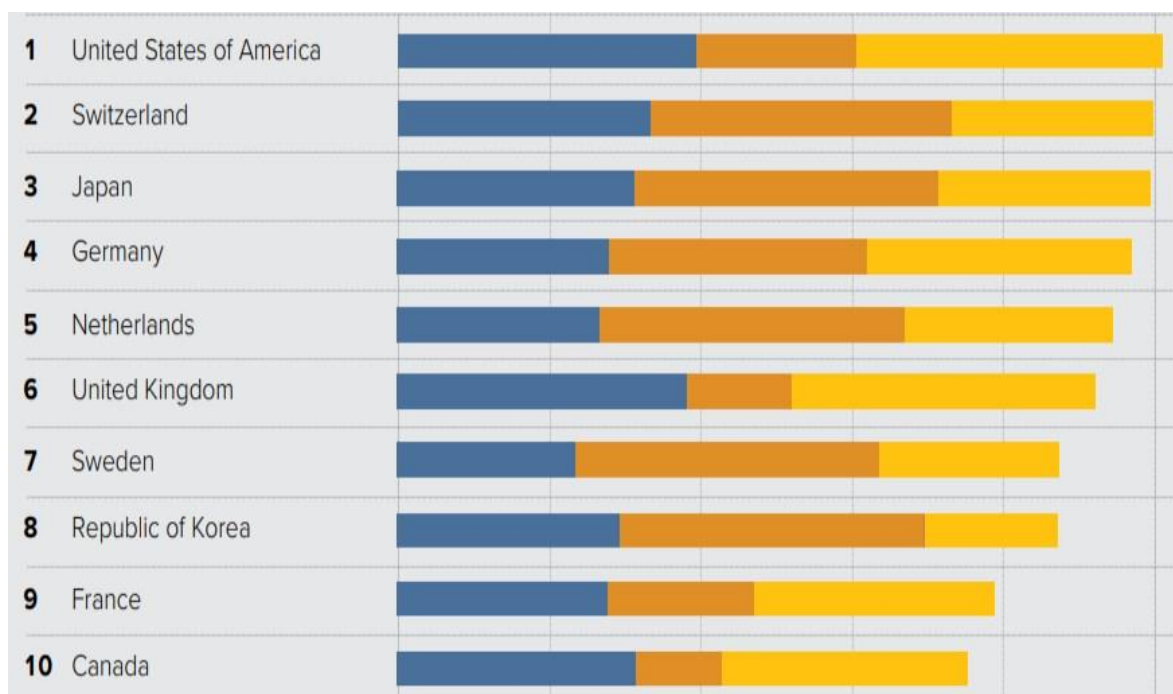
Country/Economy	Score (0-100)	Rank	Income	Rank	Region	Rank	Median 30.94
Switzerland	66.08	1	HI	1	EUR	1	
Sweden	62.47	2	HI	2	EUR	2	
United States of America	60.56	3	HI	3	NAC	1	
United Kingdom	59.78	4	HI	4	EUR	3	
Netherlands	58.76	5	HI	5	EUR	4	
Denmark	57.53	6	HI	6	EUR	5	
Finland	57.02	7	HI	7	EUR	6	
Singapore	56.61	8	HI	8	SEAO	1	
Germany	56.55	9	HI	9	EUR	7	
Republic of Korea	56.11	10	HI	10	SEAO	2	
Hong Kong, China	54.24	11	HI	11	SEAO	3	
France	53.66	12	HI	12	EUR	8	
Israel	53.55	13	HI	13	NAWA	1	
China	53.28	14	UM	1	SEAO	4	
Ireland	53.05	15	HI	14	EUR	9	

Global Innovation Index 2020 reytingida Koreya Respublikasi Dunyoning rivojlangan davlati germaniyadan keyin 10 o'rinni qayd etib turibdi. Bundan hulosa qilishimiz mumkinki Koreya Respublikasi eng yuqori guruhga kirib, 2019 yilda bu ko'rsatkich 11-o'rinni qayd etgan. Osiyo iqtisodiyotida yetakchi hisoblangan

¹ https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020

Koreya Innovatsiya kiritish va innovatsiyalar bo'yicha yetakchilikni saqlab qolmoqda. Koreya biznes faoliyat yaxshiligi bo'yicha (7 - chi,) atrof-muhit ko'rsatkichi bo'yicha (28-chi), Klaster rivojlanish holati bo'yicha (24-chi) bilimlarni yaratish bo'yicha (7-chi), bilim tarqalishi (15-chi), va ijodiy mahsulotlar va xizmatlar (19-chi) ko'rsatkichni egallab turibdi. Bu esa o'z navbatida investorlarning mamlakatga bo'lgan qiziqishini keskin oshiradi. Koreyaning to'g'ridan-to'g'ri jalb qilingan tashqi investitsiyalari innovatsion loyihalarga yo'naltiriladi. Koreya Respublikasida innovatsiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalar har yilning oxirida o'tgan yilga nisbatan foiz ko'rsatkichi aniqlanadi. Innovatsiya sifati bo'yicha dunyodagi 49 mamlakatdan 8-o'rinni qayd etdi. Bundan ko'rinib turibdiki bu davlatda nafaqat innovatsiyalar soniga balik sifat ko'rsatkichiga ham yuqori e'tibor qaratiladi. Koreya inovatsion muhit yaxshiligi evaziga bir qancha davlatlardan Investitorlarni qiziqishiga sababchi bo'ldi.

3-rasm¹ Innovatsiya sifati bo'yicha reyting

Jumladan 2014-2019-yillar oralig'ida AQSh, Singapur, Niderlandiya va Lyuksemburg kabi davlatlar yirik investor mamlakatlar qatoridan joy oldilar. Xususan, 2014-yilda AQSh 1859,5 mln. AQSh dollar, Singapur 1379,1 mln. AQSh dollar, Niderlandiya 1015,1 mln. AQSh dollar miqdorda investitsiya kiritdi. Bu yilda Ispaniya, Kayman orollari, Italiya va Buyuk Britaniya eng kam miqdorda investitsiya kiritgan. 2019-yilda AQSh 2087 mln AQSh dollar, Singapur 1441,8 mln AQSh dollar, Yaponiya esa 1050.9 mln AQSh dollar investitsiya kiritdi. Ispaniya ham 2018-yilda yirik investorlar qatoriga kirgan holda 1389,7 mln. AQSh dollar investitsiya kiritdi.

Shu bilan birga, hozirgi paytda Koreya Respublikasida iqtisodiy jihatdan qulay investitsiya muhiti yaratilganligini quyidagi omillar amal qilishi orqali ko'rishimiz mumkin.

- samarali investitsiya siyosatini amalga oshirishda davlatning oliy o'rni;
- investitsiyalar oqimini rag'batlantiruvchi qulay investitsiya muhiti; - bank tarmog'i va

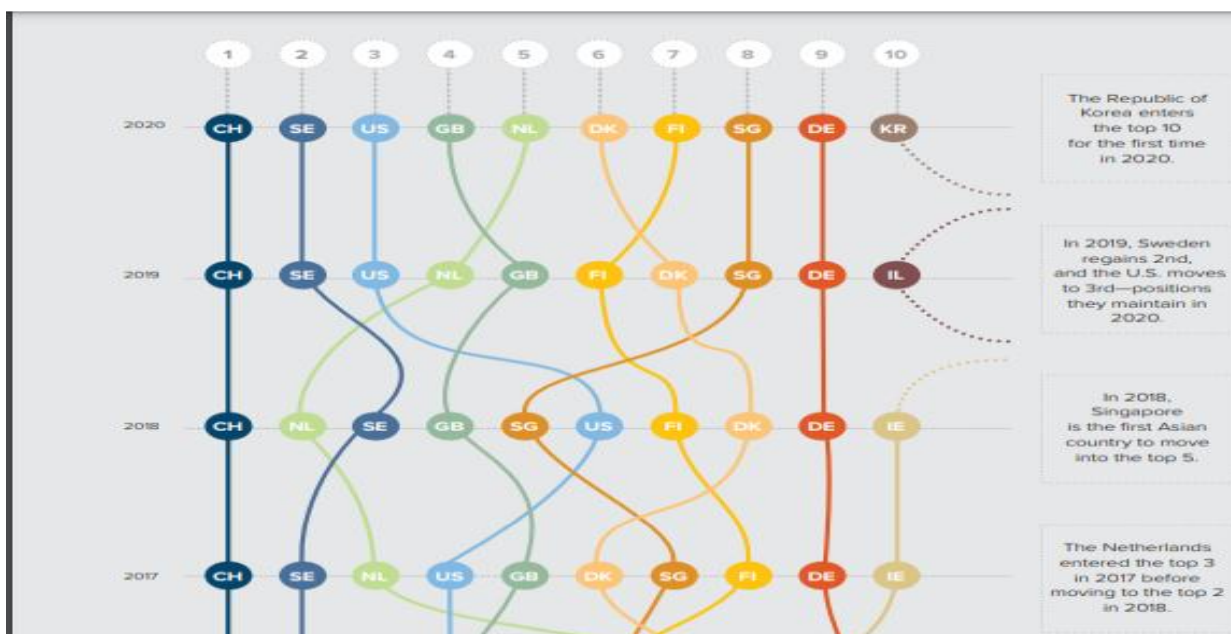
moliya bozorining barqaror rivojlanishi;

- investitsiya siyosatining tizimliliği va butunligi;
- investitsiya jarayonlarini tartibga solishning bir tartibga solinganligi;
- ijtimoiy kapitaliga yo‘naltirilgan investitsiyalashga o‘ziga xos ustuvorlik.

Koreya hukumati investitsion muhitni yaxshilash hamda bu boradagi muammolarni hal qilish borasida quyidagi markazlarni faoliyatini yo‘lga qo‘ygan. Xususan, Savdo va investitsiyalarni rivojlantirish bo‘yicha Koreya agentligi (KOTRA) Koreya investitsiyalariga xizmat ko‘rsatish markazini (KISC) xorijiy sarmoyadorlar uchun investitsiyalarni ma‘muriy qo‘llab-quvvatlash, maslahat xizmatlari va investitsiyalardan keyingi xizmatlarni ko‘rsatuvchi yagona darcha sifatida ochdi.

Bu markazda to‘g‘ridan-to‘g‘ri yoki ishonchli vakil orqali investitsiyalarga oid maslahatlar, ko‘rsatmalar, e‘lonlar, tadqiqotlar hamda investorlarni va sarmoyalarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash choralari ham olib boriladi. Shu bilan bir qatorda, Koreyaning Savdo va Investitsiyalarni Rag‘batlantirish Agentligi huzurida chet el sarmoyasi ishtirokidagi kompaniyalarning muammolarini hal qilish uchun ham shikoyatlarni ko‘rib chiqish bo‘yicha ariza berish organi tashkil etilgan. Ushbu tashabbuslar ustuvor sanoat tarmoqlarini jalb qilish va tegishli davlat tuzilmalari o‘rtasida o‘zaro hamkorlik mexanizmlarini yaratish orqali joriy investitsiyalarni jalb qilish tizimining samaradorligi va ko‘lamini oshirishga hamda mamlakat hududida investitsion muhitni yaxshilashga qaratilgan. Shu maqsadda hukumat investitsion muhitini shakllantirish choralari rag‘batlantirgan holda, “yagona darcha” xizmat ko‘rsatish tizimini va xorijiy investorlarni qo‘llabquvvatlash tizimini modernizatsiya qilmoqda. Shu bilan bir qatorda, Janubiy Koreyaning to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarga nisbatan jozibadorligini mamlakatning jadal iqtisodiy rivojlanishi, ishbilarmonlik muhitini yaxshilanishi, innovatsiyalarga sarmoyalarni jalb qilishni rag‘batlantiruvchi siyosati va mamlakatning yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga ixtisoslashganligida ham ko‘rish mumkin.

4-rasm¹ Innovatsion indekda davlatlarning harakat ko‘rsatkichlari

Koreya Respublikasi oxirgi 4 yilda birinchi marta kuchli 10 talikka kirgan yetakchi o‘rinlarni Shevetsariya va Shevetsiya davlari egallagan. Singapur davlati oxirgi 2 yilda bir xil natijani qayd etgan. Yuqoridagi harakatlar natijasi doimo investor e‘tiborida bo‘ladi sababi o‘zgaraydigan natijani qayd etgan davlatga albatta ko‘proq qiziqish payda bo‘ladi. Albatta bunda investitsiya kiritilayotgan mamlakatda investorlarning qanchalik himoya qilinganlik darajasi muhim rol o‘ynaydi. OECD ma‘lumotlariga ko‘ra, 2020- yilda mamlakatlar bo‘yicha investorlarni himoya qilish ko‘rsatkichlari bo‘yicha Janubiy Koreya 25-o‘rinni egallagan.

Quyidagi jadvalda, 2020-yilda investorlarni himoya qilish ko‘rsatkichlari bo‘yicha Koreya Respublikasi Xitoy, Yaponiya, Braziliya, Avstraliya kabi mamlakatlar bilan taqqoslangan. Qulay investitsiya muhitini yaxshilash oraqali esa investitsiya faoliyatini jadallashtirish va pirovardida, iqtisodiyotni yuksaltirish, ijtimoiy muammolarni hal etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini yaratish mumkin.

Mamlakatlar bo‘yicha investorlarni himoya qilish ko‘rsatkichlari

1-jadval ²	Koreya	Avstraliya	Braziliya	Xitoy	Yaponiya
Korporativ oshkoralik indeksi (0-7)	6	7	6	6	5
Direktorlarning javobgarlik indeksi (0-10)	6	2	8	4	6
Oshkor qilish indeksi (0-10)	8	8	5	10	7
Egalik va boshqarish indeksi (0-7)	5	3	4	6	2
Aksiyadorlar huquqi indeksi(0-6)	4	4	4	5	4
Aksiyadorlarga qulaylik indeksi (0-10)	8	8	4	5	8

Xullas, investitsiya muhiti investorlarning samarali va erkin faoliyat yuritishi uchun yaratilgan muhit bo‘lib, uning investorlar uchun qulayligi, jozibadorligi unga ta‘sir etuvchi huquqiy, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy omillarning ta‘sir darajasiga bevosita bog‘liqdir. Umuman olganda, Koreya Respublikasida investitsiyalarni jalb etishda yaratgan qulay va jozibador investitsion muhiti va undan samarali foydalanishning ijobiy tajribasi bizni ayrim mulohazalarga chorlaydi. Xorijiy investitsiyalarning jalb qilishda mamlakatdagi qonun ustuvorligi va mukammal soliq tizimini yaratish va umuman investitsiya siyosatini hukumat tomonidan to‘g‘ri va shaffof olib borish, har qanday davrga moslashuvchan muhit va qulayliklarni yaratish bo‘yicha oddiy bo‘lmagan masalani hal etish davr taqozosidir.

XXI asr innovatsion texnologiyalar yuzyilligiga aylanmoqda. Dunyoning yirik mamlakatlari o‘rtasida barcha sohalarda bo‘lgani kabi ilm-fan va texnologiyalar jabhasida ham beayov kurash ketmoqda.

² <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/korea>

Innovatsiya, ilmiy yangiliklar sohadagi raqobat oldida qurollanish poygasi hech narsa bo'lmay qoldi. Ta'bir joiz bo'lsa, dunyoga hukmronlik mezonini ham o'zgarayotir. Yaqin-yaqingacha dunyoga hukmronlik qilishning asosiy sharti mamlakatning mudofaa sohasidagi kuch-qudrati edi. Ammo bugun yuksak ilmiy texnologiyalarsiz shunchaki qurol-aslaha bilan uzoqqa borib bo'lmayligi ayon bo'lib bormoqda.

Bir qancha tadqiqot markazlari sayyoramiz davlatlarining innovatsiya bo'yicha reytingini e'lon qilib boradi. Ammo ular orasida Bloomberg xalqaro agentligi tuzadigan reyting nufuzli doiralarda ham e'tirof etiladi. Negaki, agentlik mutaxassislari davlatlarning innovatsiya jabhasidagi o'rnini aniqlashda ilmiy tadqiqotlarga sarflanayotgan mablag' hamda kashfiyot va yangi ishlanmalarga berilgan patentlar miqdori, ishlab chiqarish samaradorligi, yuqori texnologiyalarga asoslangan kompaniyalar hamda ilmiy tadqiqotchilar soni kabi muhim mezonlarga tayanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Зименков Р. «Свободные экономические зоны», Российский экономический журнал №3, 1998г;
2. Балабанова И.Т.. Риск-менеджмент.-М.:Дело, 2016.-с.с. 22-27.
3. Mamatov B., Xujamkulov D., Nurbekov O. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. T. Iqtisod-Moliya. 2014-yil, 485-b.
4. Ковалев В.В. Методы оценки инвестиционных проектов. - М.: Финансы и статистика, 2008.
5. Золотогорov В.Г. Инвестиционное проектирование: ИП "Экоперспектива", 2018, 11 с.